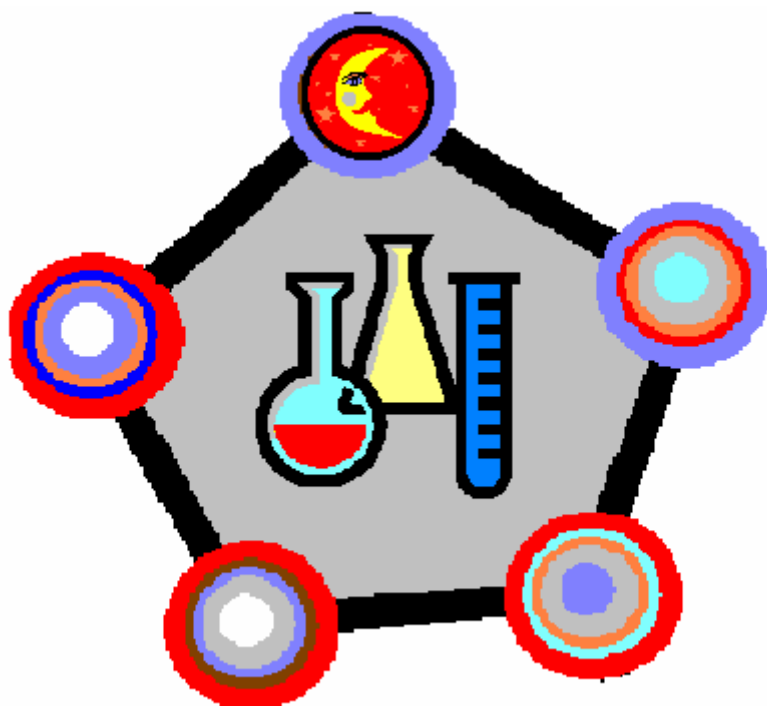

Natuur- en scheikunde II GT

Syllabus centraal examen
Met ingang van 2008

mei 2007

Verantwoording:

© 2006 Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven vwo, havo, vmbo, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CEVO commissie examenprogramma 2006 natuur- en scheikunde II GT vmbo:

Dhr. E.J. Hendriks (CEVO, voorzitter)
Dhr. D. Hennink (CITO)
Dhr. H. van Son (SLO, secretaris)
Dhr. A. Niënkemper (docent)
Mw. J. Dannenberg-Kohlwey (docent)

Inhoud

Inleiding	4
1. Syllabus natuur- en scheikunde II GT	5
1a. Verdeling examinering CE/SE	5
2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	6
Geglobaliseerd examenprogramma	21

Inleiding

Examenprogramma's veranderen van opzet. De minister stelt een examenprogramma op hoofdlijnen vast en wijst in het examenprogramma exameneenheden aan, waarover het centraal examen zich uitstrekt. Vroeger werd in het examenprogramma ook het aantal examens en de examenduur bepaald en de duur van de toetsen van het centraal examen bepaald. Met ingang van 1 augustus 2007 is dat veranderd. De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in de Septembermededeling.

De CEVO geeft in een syllabus een beschrijving van en toelichting op de exameneisen voor een centraal examen, en geeft verdere informatie over het centraal examen. Dat kan gaan over een of meer van de volgende onderwerpen:

- toegestane hulpmiddelen,
- specificaties van examenstof,
- voorbeeldopgaven,
- bijzondere vormen van examinering (computerexamens),
- toelichting op de vraagstelling,
- begrippenlijsten,
- bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw,
- bekend veronderstelde onderdelen van exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen.

Ten aanzien van de specificaties is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar hun aard zijn ze dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een c.e. ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen daarvan in het verlengde ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholers.

De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor wordt een handreiking door de SLO geproduceerd die in deze uitgave niet is opgenomen.

In beginsel worden syllabi per examenjaar vastgesteld. Deze syllabus geldt voor het centraal examen van 2008 en 2009. Voor het centraal examen zijn de wijzigingen in de examenjaren 2008 en 2009 gering. De belangrijkste verandering na 1 augustus 2007 is dat de school veel meer vrijheid heeft in de inrichting en toetsing van het schoolexamen.

Een syllabus kan worden aangepast, bij voorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekend worden gemaakt. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september in Examenblad.nl (ook bekend als www.eindexamen.nl).

De syllabus is ontworpen door een commissie ad-hoc van de CEVO en in hoofdzaak geschreven door medewerkers van SLO en Cito.

Een eerder concept van de syllabus is in april 2006 ter inzage geplaatst op www.cevo.nl. Op grond van de ontvangen reacties en adviezen is de tekst vastgesteld, die u hierbij aantreft.

Voor opmerkingen over deze tekst houdt de CEVO zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cevo.nl of aan CEVO, postbus 8128, 3503 RC Utrecht.

De voorzitter van de CEVO,

drs. H.W.Laan

1. Syllabus natuur- en scheikunde II GT

1a. Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof natuur- en scheikunde II GT over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
NASK2/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		GT	
NASK2/K/2	Basisvaardigheden	X		GT	
NASK2/K/3	Leervaardigheden in het vak scheikunde	X	GT	GT	
NASK2/K/4	Mens en omgeving: gebruik van stoffen	X		GT	
NASK2/K/5	Mens en omgeving: verbranding	X	GT		GT
NASK2/K/6	Mens en omgeving: werken bij practicum en in beroepssituaties	X		GT	
NASK2/K/7	Water, zuren en basen	X	GT		GT
NASK2/K/8	Reinigingsmiddelen en cosmetica	X		GT	
NASK2/K/9	Chemie en industrie	X		GT	
NASK2/K/10	Basischemie voor vervolgopleiding en beroep	X	GT		GT
NASK2/K/11	Bouw van de materie	X	GT		GT
NASK2/V/1	Productieprocessen	X	GT		GT
NASK2/V/2	Productonderzoek	X	GT		GT
NASK2/V/3	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	X		GT	
NASK2/V/4	Vaardigheden in samenhang	X	GT		GT

2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

NASK2/K/3	<p>Leervaardigheden in het vak scheikunde</p> <p>De kandidaat beheerst de kerndoelen van het leergebied 'Mens en natuur' uit de onderbouw VO.</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 natuur- en scheikundige begripskennis opbouwen:<ul style="list-style-type: none"> - reflecteren op aanwezige denkbeelden - onjuiste denkbeelden bijstellen of vervangen - verbanden leggen tussen begrippen en regels - leren door te doen - leren door te ontdekken 2 natuur- en scheikundig bronnenmateriaal begrijpend lezen en hierbij feiten en meningen onderscheiden:<ul style="list-style-type: none"> - studieboeken - naslagwerken - gegevensbestanden - technische handleidingen - cd-rom en internet 3 informatie uit natuur- en scheikundig bronnenmateriaal verwerven, selecteren, verwerken en bewerken:<ul style="list-style-type: none"> - tabellenboek, gegevensbank, gebruiksaanwijzing en technische handleiding - tekeningen, schema's, diagrammen en tabellen 4 eigen gedachten mondeling en schriftelijk formuleren over natuur- en scheikundige onderwerpen:<ul style="list-style-type: none"> - vaktaal functioneel gebruiken - verband leggen tussen vakinhoudelijke begrippen en contexten waarin deze begrippen functioneel zijn 5 basisrekenvaardigheden binnen natuur- en scheikunde toepassen:<ul style="list-style-type: none"> - vooraf uitkomsten schatten bij het meten en rekenen en achteraf uitkomsten beoordelen - zakrekenmachine gebruiken voor:<ul style="list-style-type: none"> . optellen . aftrekken . vermenigvuldigen . delen - functietoetsen van de zakrekenmachine gebruiken voor:<ul style="list-style-type: none"> . omgekeerde . kwadraat . wortel
------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> - rekenregels gebruiken: <ul style="list-style-type: none"> . positieve machten van tien . decimale getallen . verhoudingstabellen . eenvoudige breuken . percentages . promillages <p>6 rekenen met grootheden en eenheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het resultaat van een berekening afronden in overeenstemming met de gegeven situatie - berekeningen uitvoeren met bekende grootheden en relaties: <ul style="list-style-type: none"> . woordformules . formules - evenredige, lineaire en omgekeerd evenredige verbanden aangeven - de eenheid bij een gemeten of berekende grootte aangeven - afgeleide eenheden herleiden tot eenheden van het SI-eenhedenstelsel - gebruik maken van gangbare begrippen en voorvoegsels: <ul style="list-style-type: none"> . mega . kilo . milli . micro - werken met negatieve machten van tien <p>7 veilig, zinvol en doelmatig gebruik maken van stoffen, materialen, (meet)instrumenten, apparaten en software, zonder schade te berokkenen aan mensen, dieren en milieu</p> <p>8 een technisch probleem herkennen en specificeren</p> <p>9 een ontwerpproces uitvoeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een werkplan maken voor het uitvoeren van een ontwerp - een ontwerp of een deel ervan bouwen - ontwerpproces en product evalueren, rekening houdende met ontwerpeisen en randvoorwaarden - voorstellen doen voor verbetering <p>10 een onderzoekende houding en adequate onderzoeksvaardigheden tonen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onderzoek voorbereiden: <ul style="list-style-type: none"> . een onderzoeksvraag formuleren . benodigdheden verzamelen . alternatieven bedenken voor de uitvoering - onderzoek uitvoeren: <ul style="list-style-type: none"> . een verwachting formuleren . werken volgens plan . waarnemingen verrichten . gegevens verzamelen . conclusies trekken . uitspraken over de geldigheid van het onderzoek doen
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - onderzoek afsluiten: <ul style="list-style-type: none"> . onderzoek evalueren . voorstellen voor verbetering doen . aanbevelingen voor verder onderzoek doen . de resultaten presenteren . opruimen <p>11 natuur- en scheikundige grootheden, eenheden en relaties gebruiken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lengte, massa, tijd - stroomsterkte, spanning - energie, vermogen - temperatuur - druk - dichtheid <p>12 natuur- en scheikundige meetapparaten gebruiken in praktijksituaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - liniaal, weegtoestel, klok, stroommeter, spanningsmeter, thermometer, maatcilinder, pipet, buret, injectiespuit als volumemeter, barometer - meten met behulp van de computer <p>13 op de juiste wijze omgaan met stoffen, materialen en hulpmiddelen in het laboratorium:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kwispelen bij schudden - ruiken met wuiven - vlamsoort kiezen - brander gebruiken - zuinig met grondstoffen omgaan - verantwoord met afval(stoffen) omgaan - proper en veilig werken
--	--

NASK2/K/5

Mens en omgeving: verbranding

De kandidaat kan

- 1 de verschijnselen beschrijven, die zich bij verbranding kunnen voordoen:
  - rook, roet
  - vlam, vonk, warmteontwikkeling
  - verontreiniging van de lucht
- 2 voorwaarden noemen voor het ontstaan van brand en toelichten dat het blussen of het voorkomen van brand berust op beïnvloeding van deze voorwaarden:
  - aanwezigheid van brandstof en zuurstof
  - ontbrandingstemperatuur
  - blusmiddelen:
    - . water
    - . zand
    - . schuim
    - . koolstofdioxide
    - . blusdeken
- 3 de milieu- en gezondheidseffecten noemen die kunnen optreden als gevolg van overvloedig energiegebruik in eigen land en elders ter wereld in andere culturen:

MILIEUEFFECTEN	GEZONDHEIDSEFFECTEN
<ul style="list-style-type: none"> - SO₂: luchtverontreiniging, zure regen - NO_x: zure regen - CO₂: broeikas effect - CFK's: aantasting ozonlaag	<ul style="list-style-type: none"> - aantasting van luchtwegen - toename UV-straling

- 4 het proces beschrijven van verbranden van brandstoffen en het belang toelichten van voldoende luchttoevoer in verband met veiligheid en milieu:
  - brandstoffen:
    - . steenkool
    - . cokes
    - . koolwaterstoffen:
      - . aardgas
      - . benzine
  - onvolledige verbranding:
    - . reactieproducten, o.a. koolstofmono-oxide (giftig) en koolstof

	5 uitleggen dat aardolie in raffinaderijen bewerkt wordt tot allerlei soorten brandstoffen en andere producten: - destillatie - kraken - brandstoffen: . LPG . benzine . kerosine . diesel . stookolie - andere producten: . asfaltbeton . kunststoffen (polymeren) . smeermiddelen . medicijnen

NASK2/K/7**Water, zuren en basen**

De kandidaat kan

- 1 verschillen en overeenkomsten tussen drinkwater, zeewater, regenwater, oppervlaktewater en grondwater aangeven
- 2 uitleggen waarom de concentratie waarin stoffen in drinkwater mogen voorkomen, per stof verschilt
- 3 de betekenis en functie van het gebruik van water als oplosmiddel, als spoelmiddel en als middel bij de bereiding van voedsel beschrijven:
  - oplosbaarheid van krijt, suiker, keukenzout, olie, vet, alcohol, zuurstof en ammoniak
  - spoelmiddel bij gebruik van zeep en wasmiddelen
- 4 uitleggen wat het verschil is tussen hard en zacht water, nadelen van het gebruik van hard water noemen en mogelijkheden noemen om water te ontharden:
  - ketelsteen, gebruik van wasmiddelen, vorming van kalkzeep
  - koken van water, ionenwisselaar, waterontharder
- 5 verwoorden dat zure stoffen (opgelost in water) H^+ ionen kunnen afstaan en basische stoffen (opgelost in water) H^+ ionen kunnen opnemen:

ZUREN	BASEN
<ul style="list-style-type: none"> - HCl(g) - HNO₃(l) - H₂SO₄(l) - HAc(l) 	<ul style="list-style-type: none"> - ammoniak: NH₃(g) - zouten met OH⁻ - zouten met O²⁻ - zouten met CO₃²⁻

- 6 de naam van een aantal zure en basische oplossingen en de formules van de deeltjes die daarin voorkomen, geven:
  - zoutzuur: $H^+(aq)$ en $Cl^-(aq)$
  - verdund salpeterzuur: $H^+(aq)$ en $NO_3^-(aq)$
  - verdund zwavelzuur (accuzuur): $H^+(aq)$ en $SO_4^{2-}(aq)$
  - koolzuurhoudend water: $H^+(aq)$ en $CO_3^{2-}(aq)$
  - azijn: $H^+(aq)$ en $Ac^-(aq)$
  - natronloog: $Na^+(aq)$ en $OH^-(aq)$
  - kalkwater: $Ca^{2+}(aq)$ en $OH^-(aq)$
  - ammonia: $NH_3(aq)$
- 7 eigenschappen en toepassingen van zure en basische oplossingen noemen:
  - zure oplossingen: stroomgeleiding; vorming van waterstof aan de negatieve elektrode; etsende werking; kleuring van indicatoren; aantasting van kalksteen
  - basische oplossingen: ontvettende werking; irriterend voor de huid; kleuring van indicatoren

	<p>8 een aantal indicatoren noemen en uitleggen hoe met behulp van een indicator kan worden nagegaan of een oplossing zuur, basisch of neutraal is:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lakmoespapier bevochtigen met vloeistof; <ul style="list-style-type: none"> . zuur: blauw wordt rood; . basisch: rood wordt blauw; . neutraal: rood en blauw verkleuren niet - fenolftaleïne in vloeistof doen: <ul style="list-style-type: none"> . zuur: verkleurt niet; . basisch wordt paars; . neutraal: verkleurt niet - universeel indicatorpapier <p>9 de pH-schaal gebruiken om de mate van zuur of basisch zijn van een oplossing uit te drukken en het kwalitatief verband aangeven tussen de concentratie van H^+ c.q. OH^- ionen en de pH van een waterige oplossing</p>
--	---

NASK2/K/10

Basischemie voor vervolgopleiding en beroep

De kandidaat kan

- 1 eigenschappen noemen waaraan een stof herkend kan worden en de kennis van die eigenschappen toepassen in practicum situaties:
  - fase bij normale druk en kamertemperatuur
  - kleur
  - geur
  - oplosbaarheid in water
  - kookpunt, smeltpunt
  - elektrische geleiding
  - van enkele stoffen/ oplossingen de kleur en/ of geur noemen:
    - . koolstofdioxide: kleurloos en reukloos
    - . koolstofmono-oxide: kleurloos en reukloos
    - . oplossing van koper(II)zout: blauw
- 2 chemische reacties beschrijven als processen waarbij een of meer stoffen verdwijnen en een of meer stoffen ontstaan:
  - beginstoffen
  - reactieproducten
- 3 onderzoeken of een stof een zuivere stof is of een mengsel:
  - smelt- cq stol- en kookpunt
  - smelt- cq stol- en kooktraject
- 4 van een aantal stoffen uitleggen of het zuivere stoffen of mengsels zijn en van de mengsels de hoofdbestanddelen noemen:
  - suiker, keukenzout, gedestilleerd water
  - drinkwater, melk, limonade, wijn, bier, jenever, spiritus, azijn, reinigingscrème, tandpasta, shampoo en lucht
  - legeringen:
    - . amalgaam
    - . brons
    - . messing
    - . soldeer
- 5 enkele soorten mengsels uit het dagelijks leven onderscheiden:
  - emulsie:
    - . boter
    - . melk
    - . crème
  - suspensie:
    - . modder
    - . verf
  - schuim
  - rook
  - nevel
  - legering
  - oplossing

- 6 processen uit het dagelijks leven herkennen als chemische reactie:
- chemische processen bij de voedselbereiding
  - verteren van voedsel
  - rotten, bederven
  - verkleuren
  - haar permanenten, haar verven
  - ontsmetten
  - harden van cement
- 7 van een reactie waarvan de formules van de beginstoffen en de formules van de reactieproducten gegeven zijn, de reactievergelijking opschrijven
- 8 van een reactie waarvan de namen en formules van de beginstoffen en de reactieproducten gekend moeten worden, de reactievergelijking opschrijven:
- water, waterstofperoxide, ammoniak, koolstofmono-oxide, koolstofdioxide, zwaveldioxide, zwaveltrioxide, zuurstof, waterstof, halogenen, soda, keukenzout, alcohol, glucose naast elders genoemde stoffen
- 9 toepassingen noemen van zuurbase reacties en hiervan de reactievergelijking opschrijven:
- neutraliseren
  - ontkalken
- 10 de massa van één van de stoffen die bij een reactie betrokken zijn, berekenen als de massa's van de andere stoffen gegeven zijn, in relatie met het doelmatig gebruik van stoffen
- 11 de factoren noemen die invloed hebben op de snelheid van een reactie en uitleggen wat de invloed van die factoren is:
- soort stof
  - temperatuur
  - verdelingsgraad
  - katalysator
  - concentratie
- 12 met behulp van moleculen, atomen en ionen een aantal begrippen en processen beschrijven:

BEGRIJPPEN	PROCESSEN
<ul style="list-style-type: none"> - toestand van een stof (s, l, g, aq) - zuivere stof - mengsel - niet-ontleedbare stof - ontleedbare stof (verbinding) - zouten - moleculaire stoffen - atomaire stoffen 	<ul style="list-style-type: none"> - scheiden van mengsels - elektrische geleiding - oplossen - smelten - chemische reactie - ontleden, verbranden, neerslaan en neutraliseren

- 13 uitleggen wat neerslagreacties zijn en hiervan toepassingen noemen
- 14 met behulp van een gegeven oplosbaarheidstabel nagaan of een neerslag ontstaat bij het mengen van twee zoutoplossingen

	15 met behulp van een gegeven oplosbaarheidstabel uitleggen hoe een slecht oplosbaar zout gemaakt kan worden of hoe een gegeven ionsoort uit een oplossing verwijderd kan worden
--	--

NASK2/K/11	<p>Bouw van de materie</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 uitleggen dat stoffen uit moleculen, atomen of ionen zijn opgebouwd 2 uitleggen dat moleculen zijn opgebouwd uit atomen 3 uitleggen wat de formule van een moleculaire stof aangeeft en de aanduidingen mono, di, tri en tetra gebruiken bij de naamgeving en het opstellen van molecuulformules 4 de naam en formule van een zout opschrijven als de namen of formules van de ionen gegeven zijn: <ul style="list-style-type: none"> - zo nodig gebruik van een Romeins cijfer in de naam 5 de formules van de ionen waaruit een zout bestaat, opschrijven als de naam of formule van het zout gegeven is 6 scheikundige reacties beschrijven als hergroepering van atomen of ionen 7 de notatie en namen van een aantal scheikundige symbolen geven: <ul style="list-style-type: none"> - Ag, Al, Ar, Au, Ba, Br, C, Ca, Cd, Cl, Cr, Cu, F, Fe, H, He, Hg, I, K, Mg, N, Na, Ne, Ni, O, P, Pb, Pt, S, Si, Sn, Zn 8 uitleggen hoe in het Periodiek Systeem de atoomsoorten gerangschikt zijn: <ul style="list-style-type: none"> - groepen, perioden - namen groep 17 en 18 - elementen in dezelfde groep hebben soortgelijke eigenschappen 9 de notaties en namen van een aantal ionen geven: <ul style="list-style-type: none"> - Ag^+, Al^{3+}, Ba^{2+}, Br^-, Ca^{2+}, Cl^-, CO_3^{2-}, Cu^{2+}, F^-, Fe^{2+}, Fe^{3+}, H^+, I^-, K^+, Mg^{2+}, Na^+, NH_4^+, NO_3^-, O^{2-}, OH^-, Pb^{2+}, PO_4^{3-}, S^{2-}, Sn^{2+}, SO_4^{2-}, Zn^{2+}
-------------------	---

<p>NASK2/V/1</p>	<p>Productieprocessen</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 in de voorbereidingsfase: <ul style="list-style-type: none"> - berekeningen uitvoeren bij een reactievergelijking die betrekking heeft op een productieproces 2 in de uitvoeringsfase: <ul style="list-style-type: none"> - een productieproces, een deel van een productieproces of een variatie op een productieproces uit de chemische industrie beschrijven - productketen schematisch weergeven, bijvoorbeeld in een blokschema - een productieproces op kleine schaal uitvoeren en op basis van een onderzoeksvraag experimenteren 3 in de afsluitingsfase: <ul style="list-style-type: none"> - de resultaten mondeling of schriftelijk op samenhangende wijze presenteren volgens tevoren gestelde criteria 4 in de evaluatiefase: <ul style="list-style-type: none"> - de eigen resultaten en de resultaten van anderen beoordelen aan de hand van tevoren gestelde criteria <p>Aan een onderzoek worden de volgende inhoudelijke eisen gesteld:</p> <p>A. In het onderzoek worden scheikundige begrippen, symbolen en formules kwalitatief en kwantitatief gebruikt in relatie tot een of meer productieprocessen. Hierbij gaat het om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de vaste massaverhouding waarin stoffen bij een reactie betrokken zijn - berekeningen bij een reactievergelijking op basis van de massaverhouding waarin de stoffen bij de reactie betrokken zijn - het gebruik van diagram of tabel om de massaverhouding waarin twee stoffen bij een reactie betrokken zijn, af te leiden - op basis van een gegeven massaverhouding en gegeven massa's van twee beginstoffen te berekenen welke beginstof in overmaat aanwezig is - verspilling van grondstoffen als ze niet in de goede verhouding zijn gemengd - atoommassa - molecuulmassa - massapercentage - volumeprocenten - overmaat <p>B. In het onderzoek worden de vaardigheden uit NASK2/K/3 getoond. Hierbij ligt een nadruk op de strategische vaardigheden met betrekking tot onderzoeken en ontwerpen.</p>
-------------------------	--

<p>NASK2/V/2</p>	<p>Productonderzoek</p> <p>De kandidaat kan</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 in de voorbereidingsfase: <ul style="list-style-type: none"> - uit het resultaat van een titratie het zuur- of basegehalte van een oplossing berekenen aan de hand van een ijkgegeven - verwoorden wat ontledingsreacties zijn, dat ontledingsreacties kunnen plaatsvinden onder invloed van elektriciteit, warmte en licht. Hij/ zij kan enkele toepassingen noemen. - met behulp van een gegeven oplosbaarheidstabel en waarnemingen uit een experiment uitspraken doen over de mogelijke aanwezigheid van ionen in een oplossing 2 in de uitvoeringsfase: <ul style="list-style-type: none"> - de samenstelling van een product beschrijven aan de hand van gegevens op etiket of bijsluiter - door middel van een experiment de aanwezigheid van op een etiket of bijsluiter genoemde stoffen aantonen en de resultaten presenteren 3 in de afsluitingsfase: <ul style="list-style-type: none"> - rapporteren naar aanleiding van een onderzoek over een product door middel van een verslag en/ of presentatie 4 in de evaluatiefase: <ul style="list-style-type: none"> - de eigen resultaten en de resultaten van anderen beoordelen aan de hand van tevoren gestelde criteria <p>Aan een onderzoek worden de volgende inhoudelijke eisen gesteld:</p> <p>A. In het onderzoek worden scheikundige begrippen, technieken, symbolen en formules kwalitatief en kwantitatief gebruikt in relatie tot een of meer producten.</p> <p>Hierbij gaat het om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - scheidingsmethoden uitvoeren: <ul style="list-style-type: none"> . filtreren . bezinken . extraheren . adsorptie . destilleren . indampen - ontledingsreacties uitvoeren: <ul style="list-style-type: none"> . elektrolyse . thermolyse . fotolyse - titreren: <ul style="list-style-type: none"> . eindpunt . kleuromslag - pH meten en pH-schaal gebruiken
-------------------------	--

- indicatoren gebruiken:
  - . lakmoes
  - . fenolftaleïne
  - . universeel indicator
- indicatoren gebruiken met behulp van verstrekte gegevens:
  - . omslagtraject
  - . kleur bij bepaalde pH
- aantonen van de aanwezigheid van zuurstof, waterstof, water en koolstofdioxide
- neerslagreacties
- vlamkleuring toepassen
- hulpstoffen herkennen:
  - . E-nummers opzoeken

B. In het onderzoek worden de vaardigheden uit NASK2/K/3 getoond. Hierbij ligt een nadruk op de strategische vaardigheden met betrekking tot onderzoeken en ontwerpen.

NASK2/V/4	Vaardigheden in samenhang De kandidaat kan de vaardigheden uit het kerndeel in samenhang toepassen.
------------------	---

Geglobaliseerd examenprogramma

2.15 natuur- en scheikunde II

		GL/TL
NASK2/K/1	Oriëntatie op leren en werken	
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang en de rol aangeven van natuur- en scheikunde in de maatschappij.	X
NASK2/K/2	Basisvaardigheden	
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken, experimenteren en informatie verwerven en verwerken.	X
NASK2/K/3	Leervaardigheden in het vak natuur- en scheikunde	CE
3.	De kandidaat beheerst strategische vaardigheden die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> – de ontwikkeling van het eigen leervermogen – het vermogen met vaktaal en vakmethodieken te communiceren en onderzoek te doen – het toepassen van rekenvaardigheden in natuur- en scheikunde. 	X
NASK2/K/4	Mens en omgeving: gebruik van stoffen	
4.	De kandidaat kan van een aantal (afval)stoffen de gevaren noemen, en veiligheidsmaatregelen noemen ter voorkoming van persoonlijke schade en milieuschade.	X
5.	De kandidaat kan verschillende methoden voor de productie en distributie van drinkwater beschrijven.	X
NASK2/K/5	Mens en omgeving: verbranding	CE
6.	De kandidaat kan een aantal verbrandingsverschijnselen beschrijven, verbrandingsvoorwaarden noemen, en toelichten dat blussen of voorkomen van brand berust op de beïnvloeding van deze voorwaarden.	X
7.	De kandidaat kan de gevolgen van overvloedig energieverbruik noemen voor gezondheid en milieu.	X
8.	De kandidaat kan de bewerking van aardolie in raffinaderijen en het gebruik van aardolie als grondstof voor chemische producten beschrijven.	X
NASK2/K/6	Mens en omgeving: werken bij practicum en in beroepssituaties	
9.	De kandidaat kan beschrijven hoe veilig en verantwoord moet worden omgegaan met stoffen en straling.	X

		GL/TL
NASK2/K/7	Water, zuren en basen	CE
10.	De kandidaat kan van leidingwater en van in de natuur voorkomende watersoorten de samenstelling, functie en toepassing beschrijven.	X
11.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – van een aantal zuren en basen de naam en formule geven – van een aantal zure en basische oplossingen de formules geven van de deeltjes die daarin voorkomen – de eigenschappen en toepassingen van zure en basische oplossingen noemen. – 	X
12.	De kandidaat kan de eigenschappen en toepassingen noemen van een aantal indicatoren en deze toepassen in pH-onderzoek.	X
NASK2/K/8	Reinigingsmiddelen en cosmetica	
13.	De kandidaat kan een aantal was-, reinigings- en oplosmiddelen en cosmetische middelen noemen, en de werking en/of toepassing beschrijven van een aantal van deze middelen.	X
NASK2/K/9	Chemie en industrie	
14.	De kandidaat kan eigenschappen en toepassingen van metalen noemen, enkele bereidingsprocessen van metalen beschrijven, en het verschil tussen edele en andere metalen noemen.	X
15.	De kandidaat kan de vorming van polymeren beschrijven en enkele voordelen van toepassingen van polymeren noemen.	X

		GL/TL
NASK2/K/10	Basischemie voor vervolgopleiding en beroep	CE
16.	De kandidaat kan eigenschappen noemen waaraan stoffen herkend kunnen worden en die kennis toepassen in practicum situaties.	X
17.	De kandidaat kan onderzoeken of een stof een zuivere stof is of een mengsel, een aantal zuivere stoffen en soorten mengsels noemen, en de hoofdbestanddelen van een aantal mengsels noemen.	X
18.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – een aantal processen uit het dagelijks leven herkennen als een chemische reactie – van een aantal (soorten) reacties toepassingen noemen, de vergelijkingen opstellen en beschrijvingen geven – berekeningen uitvoeren aan reacties en beschrijven hoe bepaalde factoren de reactiesnelheid beïnvloeden. 	X
NASK2/K/11	Bouw van materie	CE
19.	De kandidaat kan de bouw van stoffen beschrijven, en reacties beschrijven met gebruikmaking van de begrippen moleculen, atomen en ionen.	X
20.	De kandidaat kan de namen en symbolen van een aantal elementen geven en beschrijven hoe de atoomsoorten zijn gerangschikt in het periodiek systeem.	X
21.	De kandidaat kan van een aantal moleculaire stoffen en zouten de naam geven als de formule is gegeven en omgekeerd.	X
NASK2/V/1	Productieprocessen	CE
22.	De kandidaat kan rapporteren naar aanleiding van een onderzoek naar een productieproces, door middel van een verslag en/of presentatie.	X
23.	De kandidaat kan in het onderzoek scheikundige begrippen, symbolen en formules kwalitatief en kwantitatief toepassen in relatie tot een of meer productieprocessen, met name aangaande gebruikte hoeveelheden.	X
24.	De kandidaat kan in het onderzoek de leervaardigheden tonen die genoemd worden in NASK2/K/3.	X

		GL/TL
NASK2/V/2	Productonderzoek	CE
25.	De kandidaat kan rapporteren naar aanleiding van een onderzoek naar een product, door middel van een verslag en/of presentatie.	X
26.	De kandidaat kan in het onderzoek scheikundige begrippen, symbolen en formules kwalitatief en kwantitatief toepassen in relatie tot een of meer producten, met name aangaande titreren, pH-onderzoek, neerslagreacties, en ontledings- en scheidingsmethoden.	X
27.	De kandidaat kan in het onderzoek de leervaardigheden tonen die genoemd worden in NASK2/K/3.	X
NASK2/V/3	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	
28.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.	X
NASK2/V/4	Vaardigheden in samenhang	CE
29.	De kandidaat kan de vaardigheden uit het kerndeel in samenhang toepassen.	X